

Azərbaycan əsrlər boyu milli ənənələri olan qüdrətli, humanist və tolerant bir ölkədir. Adət-ənənələr azərbaycanlıları anadan olduğu məqamdan bütün ömürləri boyu müşayiət edir. Bundan başqa adət-ənənələr xalqın özünəməxsus qonaqpərvərliyində, onun mədəniyyətində, qədim etiqadlarında, milli geyimlərində, xalq gəzintisində təcəssüm etmişdir.

Buna görə də, Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının adət-ənənələri haqqında deyirdi: "Azərbaycan xalqını əsrlər boyu yaşadan, onu böyük bələklərdən, fəlakətlərdən qurtaran Azərbaycanın əsrlər boyu yaratdığı mənəvi dəyərlər olmuşdur. Ölkəmiz keçmişdəki kimi, xüsusən də, bu gün bəşəri dəyərləri, xüsusilə bərqərar edərək, onları öz milli ənənələri ilə, milli-mənəvi dəyərləri ilə birləşdirir. Azərbaycan xalqı özlüyündə, təbiətinə görə, öz xarakterinə görə yüksək tolerantlıq hissəsinə malikdir. Azərbaycan əhalisinin çox hissəsinin etiqad etdiyi müsəlman dinində və onun kökündə də tolerantlıq var".

Azərbaycan xalqı qonaqpərvərliyi ilə seçilən bir xalqdır. Xalqımızın təkrarolunmaz zəngin tarixində qonaqpərvərlik mühüm yer tutmuş bu gün də Azərbaycan xalqının milli xarakterinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Azərbaycanda olmuş görkəmli yazıçılar və səyyahlar daim Azərbaycandakı qonaqpərvərlikdən bəhs etmiş, öz əsərlərində, memuarlarında bu barədə əhəmiyyətli yazmışlar. Tarixi mənbələr rus çarı I Pyotrın Dərbənddə, Kiyaz Dolqorukun Bakıda, A.Bestujevin Qubada, Lermontovun Qusarda qonaqpərvərliklə qarşılanması onlarda Azərbaycan xalqına hörmət və ehtiram yaratmışdır. Qonaqpərvərlik haqqında İslam dinində, Allahın Peyğəmbəri (s) Muhəmmədin çoxlu müdrik və dəyərliliyi vardır. Onlardan bir neçəsini diqqətinizə çatdırıram:

Allahın Peyğəmbəri (s): "Allaha və qiyamət gününə iman gətirən şəxs öz qonağına hörmət etməlidir".

"Qonaq öz ruzisini gətirir və ev əhlinin günahlarını aparar".

"Yemək verən şəxsin ruzisi və yeməyi, onunçün biçəğnin dəvənin hörgücünə batmasından daha sürətlə gəlib çatar".

"Qonaq gəlməyə ehtiyac varsa mələklər daxil olmaz".

İmam Əli (ə): "Allah kimə sərəvət versə, onunla öz qohumlarına kömək əlini uzatmalı və qonaqpərvərlik etməlidir".

"Biharul-ənvar": Bir gün İmam Əlini (ə) qəmli halda gördülər. Səbəbini soruşanda Həzrət (ə) buyurdu: "Yeddi gündür ki, evimizə bir qonaq gəlməyib".

Qonaqlığa layiq olanlar haqqında Allahın Peyğəmbəri (s) demişdir: "Allaha xatir sevdinin şəxsi öz yeməyinə qonaq et".

"Öz süfrəsinə varlıları qonaq edən və yoxsulları çağırmayan şəxsin dəvətini qəbul etmək məkrühdür".

Möminin dəvətini qəbul etməyə həvəsəndirmək haqqında Allahın Peyğəmbəri (s): "Öz ümmətimdən burada olanlara və olmayanlarına tövsiyə edirəm ki, müsəlmanın dəvətini beş mil məsafədən olsa da, qəbul etsinlər. Çünki bu iş dinin bir hissəsidir".

"Kişinin bir qonaqlığa dəvət olunduqda, dəvəti qəbul etməməsi və yaxud qəbul edib, amma yemək yeməməsi ədəbsizlikdir".

Uzun əsrlər boyu qonaqpərvərlik Azərbaycan xalqının həyat tərzinin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Bu barədə tədqiqatçı Şirin Bünyadova yazır: "Qonaqpərvərlik uzun bir inkişaf yolu keçmişdir və hansı dövrdə icra edildiyindən asılı olmayaraq, insanların həyat normasına çevrilmişdir. Təbii ki, qonaqpərvərliyə xas olan adətlər hər bir dövrdə müvafiq surətdə icra olunmuşdur. Bu baxımdan konkret dövrün müvafiq qanunauyğunluqlarını nəzərdən qaçırmamaq olmaz. Bunu nəzərə almaq ona görə vacibdir ki, obyektiv şəraitdən doğan və hər hansı bir dövrün tarixi mənzərəsinin yaratdığı lövhələri göz önündə daha dolğun canlandırmağa imkan yaranır.

İlk sinifli cəmiyyət və dövlətlərin yaranması qonaqpərvərlik adətində yeni çalarlar gətirmişdir. Belə ki, qonşu ölkələrlə daimi əlaqələr saxlayan dövlət başçıları, nəinki oradan gələn hökmdarları, eləcə də, qasid və elçiləri də qəbul edərək müəyyən qaydalara, qonaqpərvərliyə riayət etmişlər".

Azərbaycanın XII əsr görkəmli şairi Nizami Gəncəvi yazmışdır: "Sən mənim qonağımsan, ey saf insan. Qonağı əziz tutmaq gərəkdir".

Burada qonağa olan münasibət gərəkliliyi iş kimi qələmə verilir. Bu insanların psixoloji düşüncə

məişətimizdə qərarlaşıb sabitləşən adətlər içərisində mütərəqqiliyi ilə seçilir".

Tədqiqatçı Elməddin Əlibəyazadə yazır ki, bütün türk xalqları olduğu kimi azərbaycanlılarda da qonaqpərvərlik, qonağa hörmət və qulluq göstərmək yüksək bəşəri qiymət kimi dəyərləndirilir. Bu xalqın milli-mənəvi keyfiyyəti kimi fəxr edilməli, öyünlü kəfiyyət hesab olunur. Şirin Bünyadova daha sonra yazır: "Qonaqpərvərlik qaydalarının icrası geniş və çoxcəhətlidir. Xalqımızın məişətində əsrlərdən bəri kök salmış adətlərdən biri olan qonaqpərvərlik hələ qədim zamanlardan, başqa xalqlarda icra olunduğu kimi, Azərbaycanda da geniş yayılmışdır. Qonaqpərvərlik xalqımızın varlığını, gün-güzəranını, həyat tərzini, mənəvi dünyasını və mədəni səviyyəsini bütün çalarları ilə təqdim edən mütərəqqi bir adətdir.

Bu adət Azərbaycan ərazisində yaşayanların kimliyini, nəyə qadir olduğunu açıqlamaqla yanaşı, onların mənəvi dünyasına nüfuz etməyə də imkan yaradır.

Qonaqpərvərlik özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik bir adətdir. Bəşər tarixi mərhələlər üzrə inkişaf etdikcə, qonaqpərvərlik adəti də müəyyən qədər dəyişikliyə uğrayaraq yeni keyfiyyətlər qazanmış, lakin öz mahiyyəti və ənənəvi cəhət-

Azərbaycan adət-ənənələri: qonaqpərvərlik

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

tərzinə sirayət etmiş icrası zəruri hesab olunan bir davranış nümunəsi kimi təqdim olunur. Fars nəsrinin görkəmli əsəri olan "Qabus-namə"də Əbu-Şükürdən belə misal çəkilir: "Qonaq ya dost olsun və yaxud düşmən. Gərəkdir layiqincə hörmət edəsən".

Orta əsrlərdə qonaqlara musiqinin müşayiətilə qonaqlıqlar vermək bir adət halını almışdır. Arif Ərdəbili əsərlərində qonaqpərvərlik adətinə toxunaraq, həmin adətin başlıca xüsusiyyətlərinə yer vermişdir. Bu xüsusda N.Araslinin əsərə istinadən irəli sürdüyü fikri maraqlıdır. O yazır: "Əsərdə təbliğ edilən əxlaqi-tərbiyəvi nəsihətlər içərisində səxavət, əliaçıqlıq haqqındakı fikirlər də mühüm yer tutur. Şairə görə səxavət insanı yüksəldir. Hər kəs öz adına uyğun tərzdə səxavət göstərməlidir. Verilən bəxşiş bağışlanılan adamın deyil və bağışlayanın adına layiqdir. Şair qonaqlıq məclislerini təsvir edərkən səxavət və qonaqpərvərlik kimi gözəl ənənələr haqqında da danışır, gülürüzlə qonaq qəbul etmək, qonağa ürəklə qulluq göstərmək kimi adət-ənənələri öz əsərində əks etdirir". Qonaqpərvərlik xalqımızın mənəvi mədəniyyətində ən qiymətli incidir və o,

həftə, bir ay müddətində sizə qayğı göstərəcək, korluq çəkməyə qoymayacaq".

Ev sahibi qonaq qarşısında məsuliyyət daşdığı kimi, qonaq da qonaqpərvərlik qaydalarına riayət edərək, qarşılıqlı hörmətə əsaslanır, qonaq ailənin daxili işlərinə müdaxilə etmir. Yəni də Aleksandr Dümanın Azərbaycan qonaqpərvərliyi haqqındakı fikirlərini xatırlamaq yerinə düşərdi.

Şamaxıda varlı bir adamın evində qonaq qalan Aleksandr Düma xatırlayır ki, ev yiyəsi onun şərəfinə yaxşı süfrə açmış, şam və çay yandırılmış, xalça ilə bəzədilmiş xüsusi bir otaqda hər cür rahatlığın təmin olunmasına imkan yaratmışdı. Hətta A.Düma özünün qaldığı otaqda masa üzərinə kağız və qələm də qoyulduğunu qeyd edir. Qonaq evinin və ya otağının bəzədilməsi heç də formal xarakter daşıyırdı. Evini içi və ya qonaq otağı yüksək zövqlə bəzədilirdi. Qonaq burada qaldığı müddətdə qonaq otağının içindəki hər şey, məhz ona məxsus olurdu. Bu da xalqımızın qədim adətlərindəndir.

Şirin Bünyadov Azərbaycanın müasir qonaqpərvərliyi haqqında belə yazır: "Xalqımızın mənəvi mədəniyyəti tarixində mühüm yer tu-

tan Azərbaycan qonaqpərvərliyi əsrlərin keşməkeşindən zəmanəmizə qədər gəlib çatmış, qorunub saxlanmışdır. Milli iftixarımız olan bu adət bütün dünyada bizə şərəf gətirmişdir. Qonaqpərvərlik Azərbaycan xalqının fədakar və cəfakəş olduğunu bir daha bariz şəkildə təsdiq edir. Qonağa müstəsna diqqət və tükənməz qayğı, sədaqət və inam sağlam mənəvi-əxlaqi tərbiyəni özündə əks etdirir. Yüksək mənəviyyətə sahib olan azərbaycanlı üstün keyfiyyətlərə malik olmaqla hörmət etməyi, ehtiram göstərməyi, qayğıkeşliyi və sədaqəti ilə xalqını ucaldır, ona yüksək nüfuz qazandırır. İnanırıq ki, sağlam təməl üzərində boya-başa çatan gələcək nəsillərimiz də onlara ulularımızdan ərməğan qalan bu adəti layiqincə davam etdirəcəklər. Biz də öz növbəmizdə, xalqımızın yüksək dəyərlərini öyrənməli və gələcək nəsillərə öyrətməliyik. Arxeoloji və etnoqrafik tədqiqatlar nəticəsində əldə edilərək hazırda müzeylərimizi bəzəyən müxtəlif çeşidli zəngin maddi-mədəniyyət nümunələri, kim bilir, bir vaxtlar neçə-neçə qonağın xidmətində olmuşdur".

Vahid ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru